Het Utrechtse zilversmedengeslacht van Vianen

G. Brinkhuis

Over het leven van Utrechtse beeldende kunstenaars zijn in de loop der jaren reeds tal van bijzonderheden aan het licht gebracht. Opmerkelijk daarbij is, dat - zelfs in publicaties uit de laatste tijd - deze gegevens niet altijd steunen op originele archiefbescheiden, maar vaak ontleend zijn aan niet of moeilijk te controleren mededelingen van onze oude kunstenaarsbiografen, welke veelal zonder nader onderzoek maar als juist worden aanvaard.
Dit trof mij eens te meer, toen de Stichting Elias Voet te Amsterdam, mij enige jaren geleden verzocht de over de Utrechtse zilversmeden Adam, Paulus en Christiaan van Vianen gepubliceerde biografische bijzonderheden eens nader te bezien en zo mogelijk aan te vullen of te verbeteren. Het resultaat van het hierop ingestelde onderzoek was nogal verrassend. De „aanvullingen en verbeteringen" waren namelijk zo talrijk en op sommige punten zo ingrijpend, dat, toen kort geleden bleek, dat er voor deze vondsten belangstelling bestond in verband met de voorbereiding van een nieuwe studie over leven en werk van deze kunstenaars, genoemde Stichting mij verzocht een en ander te publiceren. Aan dit verzoek geef ik hierbij gaarne gevolg, daar ik er van overtuigd ben, dat deze gegevens voor het eerlang te verwachten nieuwe werk over deze vermaarde Utrechtse zilversmeden en metaaldrijvers van nut zullen zijn.

De oudst bekende biograaf die van deze kunstenaarsfamilie melding maakt is voor zover ik kan nagaan J. von Sandrart. In zijn in 1675 verschenen werk deelt hij o.a. mede, dat de vader van deze kunstenaars, Willem Eerstensz. van Vianen *„ein sinnreicher Silber-Arbeiter zu Utrecht gewesen und beyde seine Söhne, als Paulum und Adamum, gar emsig zu der Zeichenkunst, dem Wachsposiren und allerley Arbeit in Silber zu treiben angehalten, dardurch sie dann auch beyde sehr berühmt worden."* [1])
Hoewel deze passage uit Von Sandrart's werk nog in het artikel van jkvr. C. H. de Jonge: „Adam van Vianen, Zilversmid te Utrecht" (1937) [2]), alsmede in het werk van J. W. Frederiks, *Dutch Silver* (1952) zonder commentaar wordt overgenomen, kan wat het kunstzinnig beroep betreft, dat

1) J. von Sandrart, *Teutsche Academie der Edlen Bau-, Bild- und Mahlerey-Künste,* Nürnberg, 1675, blz. 341, 2e kolom.
2) *Oud-Holland,* 1937 (LIV), blz. 101.

Willem Eerstensz. van Vianen zou hebben uitgeoefend, geen enkel bewijs worden aangevoerd. Integendeel, er zijn verschillende aanwijzingen dat zulks niet juist is en dat een en ander aan het vermoedelijk nogal fantasierijke brein van Von Sandrart zal zijn ontsproten. Zo blijkt b.v. uit een in 1577 voor schepenen gepasseerde procuratie, dat Willem Eerstensz. van Vianen het ambt van *„deurweerder in den Hove van Utrecht"* bekleedde. [3]) Voorts zou hij, zo hij al het beroep van zilversmid had uitgeoefend, moeten voorkomen op de uit 1569 daterende Naamlijsten van alle gildebroeders van 15 gilden [4]), aangezien hij reeds vóór 1569 was gehuwd (zijn zoon Adam werd in dit jaar geboren) en dus naar men mag aannemen gerechtigd was zijn beroep zelfstandig uit te oefenen. Welnu, op de lijst met de namen van de gildebroeders van het Smedengilde, tot welk gilde de zilversmeden vóór 1598 behoorden, komt zijn naam onder de talrijke op deze lijst vermelde namen van zilversmeden niet voor.

Maar wat mijns inziens wel het meest tegen Von Sandrart's bewering pleit is wel, dat in de hierbij afgebeelde fragment-genealogie Van Vianen, welke werd samengesteld door niemand minder dan de geschiedkundige Arnold van Buchell (1565-1641) [5]), een tijdgenoot dus van Willem Eerstensz. van Vianen, met geen woord over zijn vermeend kunstenaarschap wordt gerept. Nu is het toch ondenkbaar dat Van Buchell, die Adam van Vianen omschrijft als *„een fraye constich drijver in gout en silver"* en diens broeder Paulus als *„oock een constich goutwercker ende drijver,"* bij de vermelding van het beroep van de vader, die notabene door Von Sandrart een *„sinnreicher Silber-Arbeiter"* en de leermeester van zijn beide zonen wordt genoemd, zou hebben volstaan met de simpele mededeling *„duerweerder int hoff."*

Tenslotte nog de mening hieromtrent van de amanuensis bij de Academische Bibliotheek J. J. Dodt van Flensburg, bekend verzamelaar van allerlei bijzonderheden over de geschiedenis van Utrecht. In zijn artikel „Drijfkunst. Adam, Paul en Christiaan van Vianen", deelt hij o.a. mede, dat de kunstgeschiedenis slechts met een enkel woord van hun ouders gewag maakt en wil, dat de vader en leermeester van Adam en Paulus een goudsmid te Vianen zou zijn geweest. Hij vervolgt dan: *„dat men zulks wel eer blootelijk gegist, dan op eenigen grond hebbe ter neder gesteld, en wij vermoeden, dat men eensdeels uit den naam der beide gezegde kunstenaars, en anderdeels uit hun kunstbedrijf, dien goudsmit te Vianen hebbe gecreëerd om toch hunner vader te kunnen noemen, en iemand te hebben, die gezegd kon worden, de leermeester dier kunstrijke mannen te zijn geweest."* [6])

Dat Willem Eerstensz. van Vianen de vader, resp. grootvader van de drie

3) Dat Willem Eerstensz. van Vianen dit beroep heeft uitgeoefend vermeldt reeds in het bovengenoemde artikel freule de Jonge, doch blijkbaar zonder er veel belang aan te hechten, daar Von Sandrart's passage er aanstonds zonder commentaar op volgt. Bovendien wordt de bron waaraan dit feit is ontleend, een akte in het Register van transporten en plechten der stad van 26 juli 1577, niet medegedeeld.

4) *Catalogus van het Archief der stad,* Eerste afd. nr. 225.

5) A. van Buchell, Genealogieën, dl. I fol. 23. *(Catalogus codicum manu scriptorum bibliothecae Universitatis Rheno-Traiectinae,* dl. II (1909), nr. 1780).

6) Berigten van het Historisch Gezelschap te Utrecht, dl. I (1841), blz. 137 vlg.

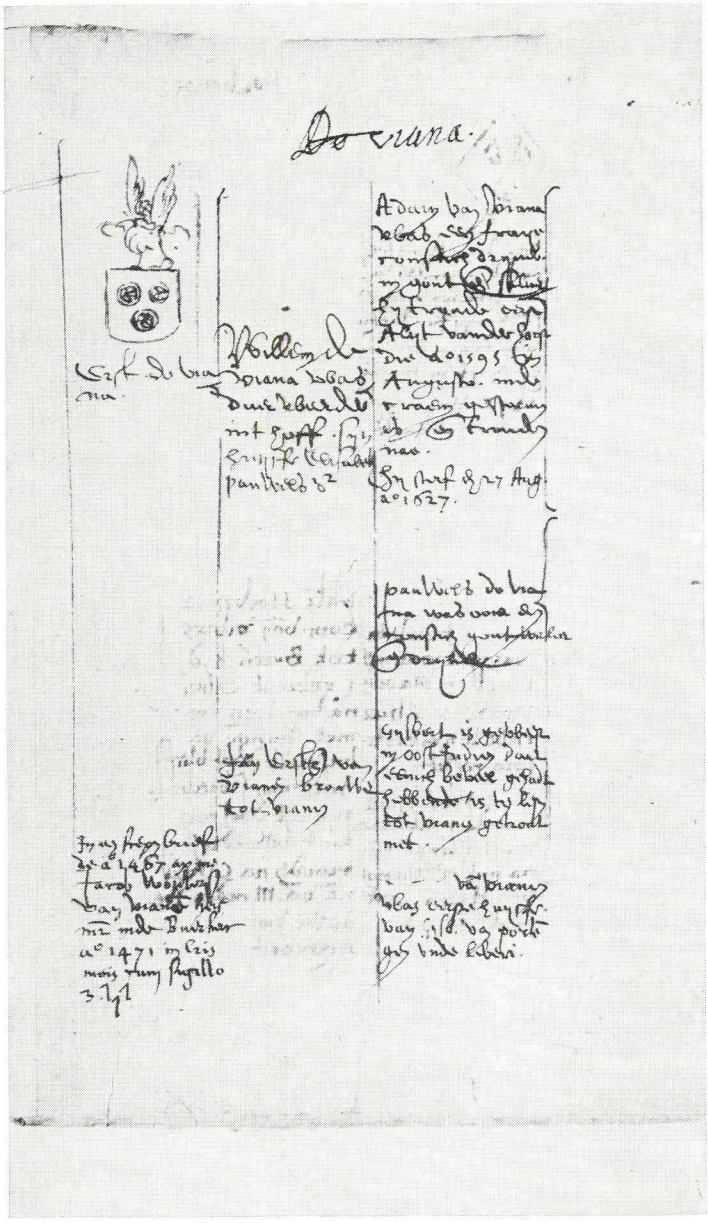

Fragment-genealogie Van Vianen door Arn. van Buchell. Eerste helft 17de eeuw. *(Universiteitsbibiliotheek Utrecht)*

befaamde zilversmeden is geweest staat vast. Hij was gehuwd met Elysabeth Pelser, dochter van Pauwels Pelser, herbergier en brouwer tot Wyert.[7]) Hij

7) De plaatsnaam „Wiert" of „Wyert" is mij onbekend.

overleed in 1603 en werd op 4 augustus van dat jaar door de Domklokken overluid.[8])

Uit zijn huwelijk met Elisabeth Pelser werden verscheidene kinderen geboren. Vijf van hen worden vermeld in een op 22 juni 1613 op verzoek van zijn kinderen en kleinkinderen door twee *„als van Wiert gebooren"* personen ter secretarie van Utrecht afgelegde getuigenverklaring. Deze verklaring houdt o.m. in, dat zij *„seer wel gekent hebben de personen van Elysabeth Pauwels Pelsersdr., als oock van Pauwels Pelser in zijn leven herbergier ende brouwer geweest zijnde tot Wyert."* Voorts verklaarden zij, dat *„Elysabeth Pauwelsdochter tot haeren echten man gehadt heeft Willem de Vyana in zijn leven medeborger deser stadt bij den welcken sy geprocreert heeft verscheyden kinderen als namentlijck de voors. Adam, Ghijsbert en de Jannichgen van Vyanen, alsnoch zoe zij nyet anders ende weten int leven zijn ende de voors. Pauwels ende Catharina van Vyanen, die beyde overleden ende kinderen nagelaten hebben, synde die vordere kinderen van d'selve Elysabeth overleden sonder geboorte."* [9])

Over de in deze attestatie vermelde kinderen van Willem Eerstensz. van Vianen nog het volgende. De oudste twee, de zilversmeden Adam en Paulus, worden hierna afzonderlijk besproken. De derde zoon, Ghijsbert van Vianen, *„in zijn leven Gouverneur van de Eylanden van Molucques ende Capiteyn van een Compagnie voetvolck ten dienste van de Vereenichde Nederlanden,"* [10]) verbleef blijkens in 1604 en 1613 gepasseerde akten [11]) in deze jaren in het buitenland. Of hij, zoals Van Buchell in zijn fragment-genealogie mededeelt *„ten leste tot Vianen getrout . . . "* is, is niet bekend. Wel blijkt uit de overlijdensakte van zijn zuster Jannichgen (19 sept. 1625), dat hij in dat jaar te Vianen woonde. Op 20 november 1632 passeerde hij zijn testament, dat dadelijk na zijn dood op 23 november d.a.v. door zijn erfgenamen werd geopend en op verzoek van dezen in het register van transporten en plechten werd geregistreerd.[12]) Hij overleed ten huize van zijn nicht Dorothea van Vianen, dochter van zijn overleden broeder Paulus en werd eerst op 3 december 1632 bij de Momboirkamer aangebracht. Hij liet collaterale erfgenamen na en werd in de Geertekerk begraven.

Jannichgen (Johanna) van Vianen overleed ongehuwd in 1625 (aangebracht op 19 september) in haar woning aan de Nieuwegracht bij het St. Janskerkhof en werd in de Buurkerk begraven. Catharina van Vianen huwde 16 september 1592 voor schepenen met de lakenkoper Willem Cornelis Gijsbertsz. van Portengen. Zij overleed in 1603 en werd op 1 april van dat jaar door de Domklokken overluid.

Blijkens een in 1578 door Willem Eerstensz. van Vianen met zijn echtgenote

8) Fabriekrekening van de Dom. 1602/3.
9) Minuten van procuratiën en certificatiën, 22 juni 1613, nr. 273*. *(Catalogus van het Archief der stad,* 2e afd. nr. 174).
10) Aldus luidt een gedeelte van de in zijn testament opgegeven inscriptie, welke zijn erfgenamen op zijn grafzerk moesten laten houwen.
11) Register van transporten en plechten der stad, 9 januari 1604, blz. 13. - Minuten van procuratiën en certificatiën, 22 juni 1613, nr. 273.
12) Register van transporten en plechten der stad, 23 november 1632, blz. 122.

gepasseerde akte [13]) en een in 1616 ten behoeve van Adam van Vianen afgelegde attestatie [14]) kan over de in de Van Buchell's fragment-genealogie genoemde Jan Eerstensz. van Vianen, brouwer te Vianen, nog worden medegedeeld, dat deze een zoon was van Eerst Ghijsbertsz. van Vianen en Jannichgen van Diemen. Deze Jannichgen was een zuster van burgemeester Adam van Diemen, wiens weduwe, Elisabeth dochter van Dirck van der Kerck, in 1568 werd onthalst, omdat zij „*niet alleen ter predicatien van de nyeuwe Religie geweest is, maar oock daar beneffens den Predicanten van deselve Religie*" gehuisvest had.[15])

Adam van Vianen

De door Kramm in zijn bekende werk *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders . . .*, dl. VI (1863) geopperde onderstelling, dat er rond 1600 twee Adam's van Vianen hebben geleefd, blijkt niet juist te zijn. Reeds freule de Jonge wees hier in haar eerder genoemd artikel over Adam van Vianen op, doch volstond met de enkele mededeling, dat zulks op onvoldoende gronden berust. Zeer waarschijnlijk is echter, dat Kramm zijn vermoeden heeft ontleend aan het feit, dat Adam van Vianen naast het ambacht van zilversmid ook - zoals tal van zijn kunstbroeders - het beroep van brouwer heeft uitgeoefend.[16]) Dit blijkt onomstotelijk uit de ondertekening onder twee ten overstaan van de Utrechtse notaris Steven Pelt gepasseerde akten. In de oudste, die van 23 oktober 1604, machtigt „*Adam de Viana gewesene brouwer deser stadt*" Cornelis Vosmeer te 's-Gravenhage om aldaar gelden te innen wegens geleverd bier. In de tweede akte - een op 13 sept. 1625 gepasseerde attestatie - verklaren Adam van Vianen voor hemzelf en als voogd over de onmondige kinderen van zijn overleden broeder Paulus, en Willem Cornelisz. Portengen als vader en voogd over zijn kinderen, dat overleden is „*Jannichje van Vianen hoere comparanten suster, schoensuster ende kynderen moeye . . .*". Beide akten dragen volkomen gelijke handtekeningen van Adam van Vianen. Er is dan ook geen twijfel mogelijk: de goud- en zilversmid Adam van Vianen is identiek met de brouwer van die naam.

In 1598 - het jaar waarin het bedrijf der goudsmeden van het Smedengilde werd gescheiden en tot een afzonderlijk gilde verheven - komt Adam van Vianen reeds als meester voor in het *Dekens- en meestersboeck* van het Goudsmedengilde. In 1606, 1607, 1610 en 1611 was hij keurmeester en in 1615 deken van het gilde.

13) Register van transporten en plechten der stad, 14 maart 1578, blz. 132.
14) Minuten van procuratiën en certificatiën, 25 mei 1616 nr. 152.
15) J. Marcus, *Sententiën en indagingen van den Hertog van Alba*, Amsterdam, 1735, blz. 325. - H. Brugmans, Utrechtsche Kroniek over 1566-1576. (In: *Bijdr. en Meded. van het Historisch Genootschap*, dl. XXV (1904), blz. 81).
16) Dat Adam van Vianen het beroep van brouwer heeft uitgeoefend wordt reeds vermeld in de *Catalogus Utrechts zilver*, 1952. Bij de biografische gegevens in deze *Catalogus*, welke grotendeels aan mijn aantekeningen zijn ontleend, heeft men echter nagelaten de originele bronnen te vermelden. Wat de Van Vianen's betreft herhaal ik hier deze gegevens met opgaaf van de bronnen, doch zonder telkenmale naar de Catalogus 1952 te verwijzen.

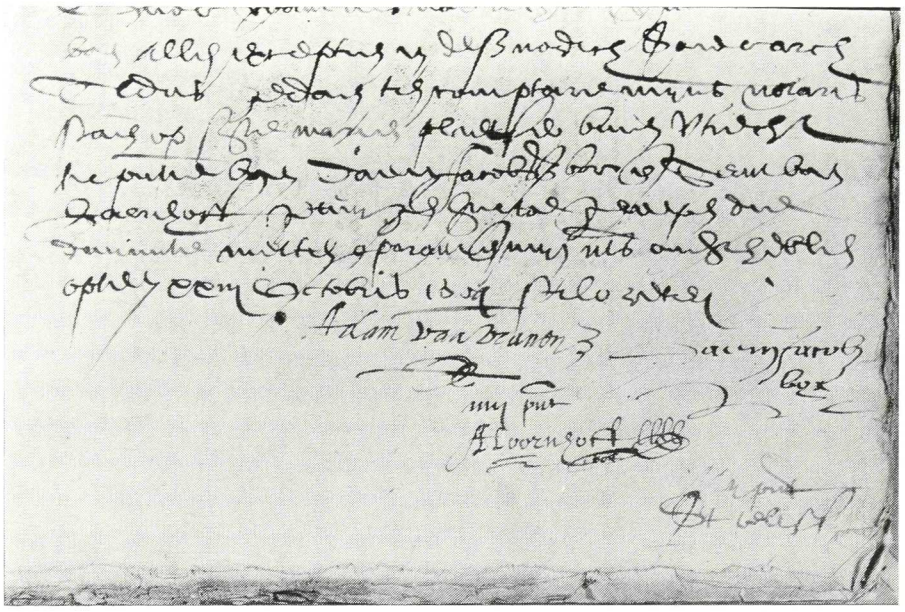

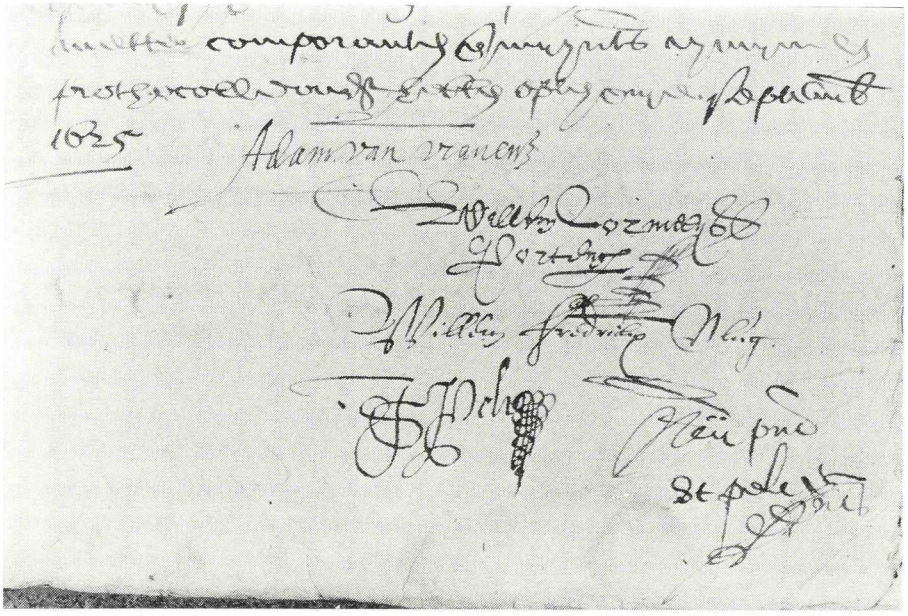

Ondertekeningen van op 23 oktober 1604 en 13 september 1625 voor notaris Steven Pelt gepasseerde akten met resp. de handtekening van de brouwer Adam van Vianen en die van de zilversmid Adam van Vianen.

Gemeentelijk archief Utrecht

Het jaar van Adam's geboorte, dat door freule de Jonge op omstreeks 1565 wordt geschat, kan op c. 1569 worden vastgesteld, daar in een attestatie van 1614 de brouwer Adam van Vianen *„out omtrent 45 jaren"* wordt genoemd.[17]) Op 12 oktober 1593 huwde hij voor schepenen met Aeltgen dochter van Aert Verhorst. Zij werd op 15 aug. 1595 door de Domklokken overluid en op 19 aug. d.a.v. in de Buurkerk begraven.[18]) Hij hertrouwde 4 november 1598 voor schepenen met Catharina van Wapenvelt, na kort tevoren te hebben verklaard, dat hij *„alvorens zich weder te verandersaten en in houwelicke state te begeven"* het uit zijn eerste huwelijk geboren zoontje *„zijn moeders goet te bewijsen . . . aen alsulcke twee duysent ca. gulden als Aert Matijss. Verhorst met sijn voors. dochter ten huwelicke belooft ende gegeven heeft . . ."*.[19]) Adam van Vianen overleed in augustus 1627. Op de 26ste van die maand werd hij door de Domklokken overluid [20]) en daags daarna ingeschreven in het register van overledenen, aangebracht bij de Momboirkamer als: *„Adam van Vyanen bij de Viebrug, nalatende zijn huysfrouw mit mundige ende onmundige kynderen."* In de abdij van St. Paulus werd hij begraven.

Hier volgen nog enkele notities over onbekend of niet juist gedateerd werk van deze kunstenaar, welke mogelijk van nut kunnen zijn. In de door J. J. de Geer van Oudegein in 1895 uitgegeven *Excerpten uit de Rekeningen van de Ridderlijke Duitsche orde, Balije van Utrecht, vóór de kerkhervorming,* wordt de volgende post aangetroffen: *„Wilhem van Vianens soen voor een zilveren gedreven schale tot pilegaeff voor Baptisten Renessen kind 1½ st. 1591."* [21]) Hiermee kan geen ander bedoeld zijn dan Adam van Vianen. De mededeling van freule de Jonge in haar reeds meermalen genoemd artikel over Adam van Vianen, dat er uit de eerste tien jaren der 17de eeuw geen werk van hem bekend is, blijkt niet juist te zijn. In een marginale aantekening van de hand van de archivaris W. C. Schuylenburg in het in de Bibliotheek over Utrecht berustend overdrukje van dit artikel wordt opgemerkt, dat het in het Rijksmuseum berustende schaaltje op voet (afbeeldingen 6 en 7) de jaarletter K draagt en dus niet dateert van 1612, doch van 1605.

In een door Herman van Borculo in 1617 uitgegeven boekje: L. van der Burchius, *Aedis Divae Mariae Virginis in civitate Ultraiectensi admiranda origo* [22]) komt een door A[dam] D[e] V[iana] F[ecit] in 1609 gegraveerd portret voor van de schrijver van dit boekje, Lambertus van der Burch, die van 1578 tot aan zijn dood (1617) deken van het kapittel van St. Marie was.

Met enige bevreemding constateerde ik, dat in de voetnoot op blz. X van de inleiding en eveneens in de korte biografie van Adam van Vianen op

17) Minuten van procuratiën en certificatiën, 6 oktober 1614, nr. 169.
18) Rekening van de Buurkerk, 1594/95. Onder het hoofd: *„Ontfanck van 't openen van de graeven."* (Aug. 1595).
19) Register van transporten en plechten der stad, 25 okt. 1598, blz. 195.
20) Acquiten der rekeningen van het Domkapittel. *(Archief Domkapittel,* nr. 704).
21) Catalogus van de Bibliotheek over Utrecht, Suppl. nr. 693, blz. 20 noot 1.
22) Catalogus van de Bibliotheek over Utrecht, nr. 1947 (nieuw nummer).

Lambertus van der Burch.
Deken van het kapittel van St. Marie van 1578-1617.
Kopergravure door Adam van Vianen, 1609.
Bibliotheek over Utrecht.

blz. 31 van de *Catalogus Utrechts Zilver,* 1952 wordt medegedeeld, dat de naam van Adam van Vianen voorkomt op de in het Eloyengasthuis berustende koperen plaat met de namen en merken der messenmakers. Ook in de bijna gelijkluidende biografie van Adam in de Catalogus van de tentoonstelling *Zilver collectie Centraal Museum,* 1972 wordt hiervan nog melding gemaakt. Deze koperen plaat, waarvan omstreeks 1925 een foto in het bezit van het gemeente-archief kwam, heb ik indertijd bij de beschrijving door een toevallige vondst in het Gildeboek der smeden, alsmede door enige op deze plaat voorkomende namen kunnen identificeren als een plaat met de namen en merken van de messenmakers uit het midden der 16de eeuw. Met de beste wil kan ik er echter de naam van Adam van Vianen niet op ontdekken. Daar bij navraag is gebleken, dat het Eloyengasthuis slechts

over één koperen plaat met namen en merken beschikt, moet deze mededeling, dan ook op een vergissing berusten.

Uit Adam's eerste huwelijk met Aletta, dochter van Aert Mathijsz. Verhorst, werd een zoon Johan geboren. Deze studeerde rechten en werd 21 januari 1620 beëdigd als advocaat voor het Hof Provinciaal van Utrecht.[23]) Twee jaren later - op 29 juni 1622 - ging hij voor schepenen in ondertrouw met Barbara dochter van Willem Joosten van Batesteyn uit Culemborg, waarna attestatie werd gegeven om elders (vermoedelijk te Culemborg) te trouwen. Dat deze Johan inderdaad de uit het eerste huwelijk van Adam van Vianen geboren zoon was, kon eerst met zekerheid worden vastgesteld uit een in 1659 gepasseerde notariële akte [24]), waarbij *„Barbara van Batesteyn voor haerselven ende als weduwe ende boedelharster van wijlen d'Heer Mr. Johan van Vianen in sijn leven Raedt van Sijne Gen. den Grave van Cuylenborch"*, die *„universele erffgenaem was van sijn za. moeder Joffrouw Alidt Verhorst"*, haar oudste zoon Willem machtigt om van Peter Henricxz. van Dulcken de koopsom te ontvangen van een door deze gekochte plecht op een huis aan de noordzijde van de Lauwerstraat. Mr. Johan Adamsz. van Vianen was van 1637-1649 raad van de graaf van Culemborg.[25]) In een akte d.d. 22 juni 1650 in de registers van het rechterlijk archief van Culemborg compareerde hij als schepen van Culemborg. Hij overleed te Culemborg en werd na door alle klokken te zijn overluid op 18 augustus 1652 in de St. Barbarakerk aldaar begraven.[26])
Uit het tweede huwelijk van Adam van Vianen zijn vier kinderen bekend nl. Christiaan van Vianen, de zilversmid, over wie hierna meer, en drie dochters, Aertgen, Elisabeth en Maria. Aertgen ondertrouwde voor schepenen op 5 augustus 1615 met Roeloff Aertsz. van der Eem, schout van Lopik. Zij overleed te Utrecht dec. 1627 en werd te Lopik begraven. Elisabeth trad op 5 juni 1620 in de Gereformeerde kerk in ondertrouw met Cornelis van Raveswaey, schout van Jutfaas en Wulven *„jongezel van Cuylenborgh wonende te Vianen"*, waarna het huwelijk op 11 juni d.a.v. te IJsselstein werd gesloten. Zij overleed te Utrecht in 1637 (aangebracht 8 mei) en werd in de Paulusabdij begraven. Maria van Vianen testeerde nog in 1671 als *„bejaerde dochter."* [27]) Zij overleed in 1675 (aangebracht 5 juli) en werd in de Buurkerk begraven.

Paulus van Vianen

Deze was de tweede zoon uit het huwelijk van Willem Eerstensz. van Vianen en Elisabeth Pauwels Pelser. Over zijn jeugd was tot nu toe bijzonder wei-

23) *Catalogus van de Rechterlijke archieven in de provincie Utrecht*, nr. 274.
24) Notaris Gerard Vastert, 27 oktober 1659, fol. 120 vs.
25) Zie hierover: A. P. van Schilfgaarde, *Het archief der heeren en graven van Culemborg*, 's-Gravenhage, 1949, Eerste stuk.
26) De Culemborgse gegevens werden zeer welwillend verstrekt door mr. P. J. W. Beltjes te Arnhem.
27) Notaris Cornelis van Schuylenborch, 8 januari 1671, fol. 115.

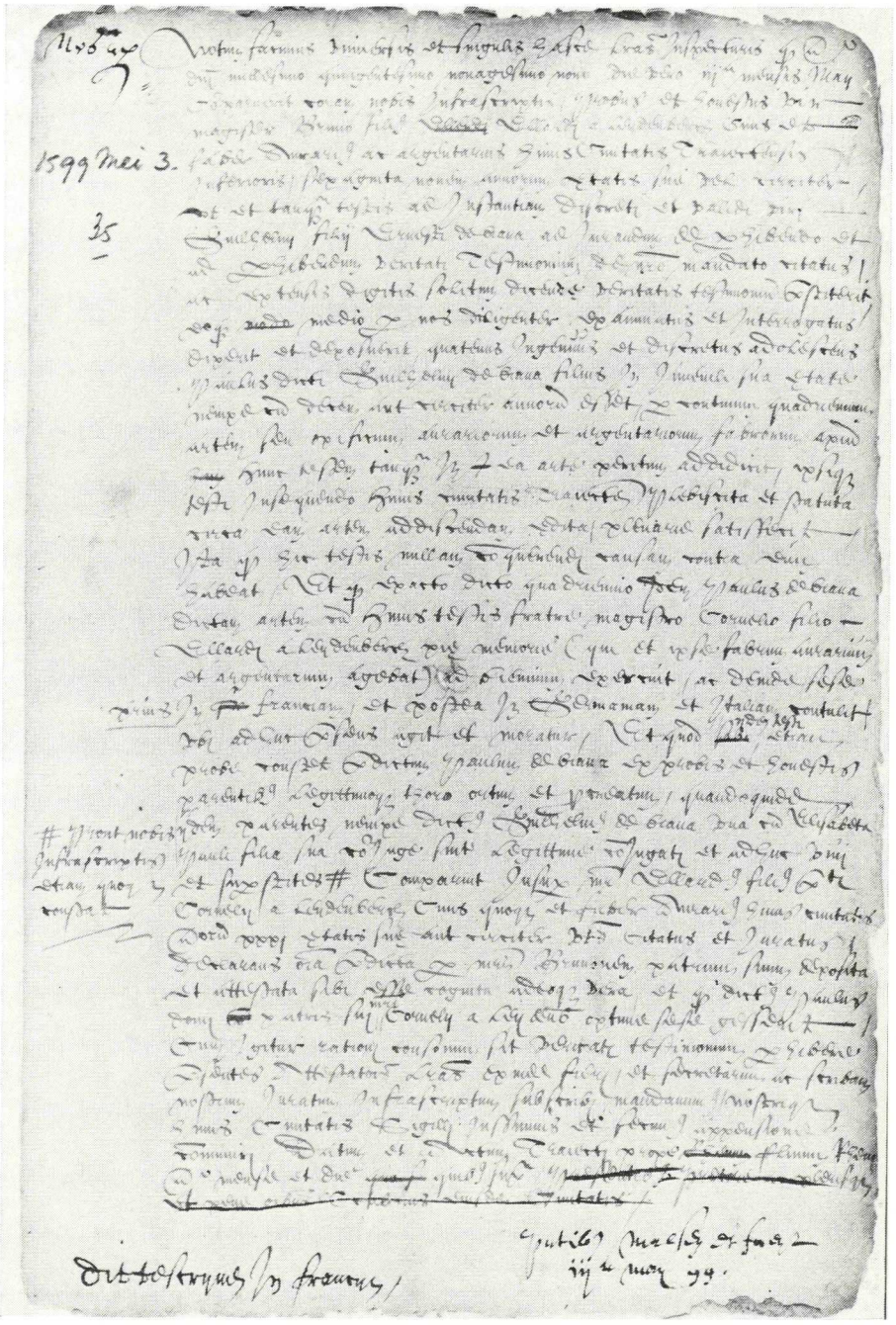

Minuut van attestatie van beëdigde getuigenverklaring omtrent Paulus van Vianen's jeugd op 3 mei 1599 afgelegd door zijn leermeester Bruno Ellardsz. van Leydenberch.

Gemeente-archief Utrecht

nig bekend. Uitvoerig worden we echter hieromtrent ingelicht door een bijzonder belangrijke getuigenverklaring, welke op 3 mei 1599 op aandringen van zijn vader ten overstaan van schepenen werd afgelegd door zijn leermeester Bruno Ellardsz. van Leydenberch, goud- en zilversmid te Utrecht, oud omstreeks 69 jaar.[28]) Deze in het Latijn gestelde attestatie houdt in, dat Paulus, zoon van Willem Eerstensz. vanaf omstreeks zijn 10e jaar gedurende 4 jaar bij getuige de goud- en zilversmidskunst heeft geleerd en ten volle heeft voldaan; dat getuige geen enkele reden tot klagen had en dat gen. Paulus na afloop van de 4 jaar met wijlen meester Cornelis (Bruno's broer en eveneens goud- en zilversmid) twee jaar dit beroep heeft uitgeoefend en daarna zich eerst naar Frankrijk heeft begeven, later naar Duitsland en Italië waar hij nu nog werkt en vertoeft (*„ubi adhuc presens agit et moratur"*).
Bovendien verklaart getuige, dat genoemde Paulus van Vianen wettige zoon van Willem van Vianen en Elizabeth Paulsdr. is. Dit alles bevestigt ook ten overstaan van schepenen meester Ellard Cornelisz. van Leydenberch, oomzegger van Bruno, oud 31 jaar en eveneens goudsmid te Utrecht.[29])
Al dadelijk valt op, dat in deze attestatie met geen woord wordt gerept over een leertijd van Paulus bij zijn vader. Dit is een aanwijzing ten overvloede, dat deze Willem Eerstensz. niet het beroep van goudsmid heeft uitgeoefend, zoals ten onrechte is beweerd (zie boven). Voorts zal de mededeling, dat hij zich later naar Duitsland en Italië (waar hij nu nog werkt en vertoeft) heeft begeven, wel uitsluitend op Duitsland betrekking hebben. Max Frankenburger heeft in zijn in 1912 verschenen werk [30]), dat steunt op veel archiefonderzoek, zijn verblijf in München van 1596-1601 uitvoerig beschreven. Het is zelfs heel goed mogelijk, dat Paulus deze attestatie heeft laten opmaken om als meester van het Goudsmedengilde aldaar te kunnen worden toegelaten. Hij ondervond daarbij veel tegenstand en eerst in augustus 1599 werd hij op voorspraak van Hertog Maximiliaan als lid aangenomen. In 1601 verliet hij München om zich via Salzburg in Praag te vestigen, waar hij in 1603 als „Kammergoldschmied" in dienst trad van keizer Rudolf II.[31]) Hij overleed daar in 1613 en werd op 3 juni 1613 door de Utrechtse Domklokken overluid.[32]) Of hij, zoals Frederiks mededeelt, zijn verblijf in Praag in 1610 vier maanden onderbroken heeft om een bezoek aan Utrecht te brengen is mogelijk, doch er is geen enkele aanwijzing hieromtrent aangetroffen.
Dadelijk na het bekend worden van zijn dood werd ter Secretarie van Utrecht een akte gepasseerd, waarbij Adam van Vianen *„als oom ende naeste bloetvoocht over d'onmundige nagelaten kynderen van za. Paulus d'Vianen synen brueder gestorven tot Prage*" machtiging verleent aan *„die Eersamen*

28) De goud- en zilversmid Bruno Ellardsz. van Leydenberch (Leyenberch), die dus circa 1530 werd geboren, was een van de eerste twee dekens van het Goudsmedengilde na de afscheiding van het Grofsmedengilde in 1598. Hij overleed in 1604 en werd op 29 mei van dit jaar door de Domklokken overluid.
29) Minuten van procuratiën en certificatiën, 3 mei 1599, nr. 35 - Dr. F. Ketner was zo vriendelijk van deze attestatie de korte weergave van de inhoud te verstrekken.
30) Max Frankenburger, *Die Alt Münchener Goldschmiede und ihre Kunst*, München, 1912.
31) *o.c.*, blz. 326 en 327.
32) *Fabriekrekening van de Dom*, 1612/13.

Seigneuren Hans van Aecken, K. Mts camermaelder, Françoys Snoeckart, hoffhandelsman ende Egidius Sadelaer, K. Mts plaetznijder tsampft ende elcx van dien bijsonder omme wt sijne name ende van sijnen wegen te doen inventariseren d'goederen bij sijne broeder tot Praga nagelaten ende die met oeck d'goederen van de selven in cofferen, vaten ende anders tot Wurtsborch affgesonden in bewaerder hant te nemen, mitsgaders alle d'voorss. goederen mette kynderen van za. Pauwels van V(i)anen doer een seeckere getrouwe vrouw ofte mans persoenen aen de constituant binnen Utrecht mede werts over te seynden." En verder alles te doen *„wat tot reddinge van de boedel van za. Pauwels aengaet te effectueren."* [33]) Uit de mededeling in deze procuratie, dat de goederen *„mette kynderen van za. Pauwels van Vianen"* naar Utrecht moesten worden overgebracht kan worden afgeleid, dat de zowel door Dodt van Flensburg als Kramm geuite bewering, dat hij - naar het voorbeeld van andere kunstenaars - bij zijn vertrek naar het buitenland zijn gezin heeft achtergelaten, geheel gefantaseerd blijkt. Daar in de Utrechtse huwelijksregisters echter te vergeefs naar zijn inschrijving is gezocht, ligt het voor de hand, dat hij in den vreemde is gehuwd en vermoedelijk te München, waar hij van 1596-1601 verbleef.

De namen van Paulus' kinderen - drie in getal - staan vermeld in het hiervoor vermelde testament van zijn broeder Ghijsbert van Vianen van 20 november 1632. Behoudens enkele praelegaten - o.a. aan zijn neef (oomzegger) Mr. Johan Adamsz. van Vianen zijn door Paulus Moreelse geschilderd portret - benoemde hij tot zijn enige erfgenamen *„Dorothea, Maria ende Pauwels van Vianen kinderen van za. Pauwels van Vianen mijn za. broeder."* Hoewel uit alles blijkt, dat Adam van Vianen als voogd zich met de verzorging van deze kinderen heeft belast, schijnt het toch, dat ook zijn broeder Ghijsbert en zijn zuster Jannichgen er enig aandeel in hebben gehad. Zo verklaarde Jannichgen bij notariële akte, welke zij kort voor haar overlijden (1625) passeerde, dat zij aan haar broeder Ghijsbert nog schuldig was een som van *f* 126,— *„bij haer geemployeert . . . tot reddingh ende betalingh der schulden van de kinderen haers broeders Pauwels van Vianen"* en voorts *„waerachtich te zijn dat den voorn. haren broeder Ghijsbert van Vianen een geheel jaer langh in zijnen cost gehadt ende onderhouden heeft twee kinderen van haerl. voors. broeder Pauwels van Vianen za. zonder dat den selven Ghijsbert van Vianen daer voor oyt yets ontfangen ofte genoten heeft."* [34]) Nog in hetzelfde jaar vond Ghijsbert van Vianen het dan ook nodig over het door zijn broeder Adam gevoerde beheer over de goederen van Paulus kinderen te worden ingelicht. Hij machtigde de procureur Schadenbroek om van zijn broeder Adam te vorderen *„reeckening, bewijs van sijn administratie bij hem gehadt over de voorn. kynderen goederen."* [35]) Reeds enige weken later voldeed Adam hieraan door ter Momboirkamer *„seeckere Reeckeninge"* in te leveren *„die hij gehadt heeft van zijn za. broeder Pauwels van*

33) Minuten van procuratiën en certificatiën, 15 juni 1613, nr. 268.
34) Notaris Nicolaes Verduyn, 12 juli 1625, blz. 171.
35) Procuratieboek, 15 sept. 1625. *(Catalogus van het Archief der stad,* 2e afd. nr. 3254).

Vyanens kynderen sedert den lesten April 1620 omme die gehoort ende gesloten te werden." [36])

Over de kinderen van Paulus van Vianen kan nog het volgende worden medegedeeld. Dorothea huwde 7 januari 1626 voor schepenen met Steven Gijsbertsz. van Beusichem, weduwnaar van Aeltgen Jans van Vonderen, die in 1635 overleed. Op 4 februari 1637 hertrouwde zij met de wijnkoper Jan Joosten Colck weduwnaar van Neeltgen Gerrits van Schayck. Zij overleed in 1667 en werd in de Geertekerk begraven. Maria van Vianen wordt alleen vermeld in het reeds meermalen genoemde testament van haar oom Ghijsbert van Vianen.

Paulus van Vianen, vermoedelijk te Praag geboren, werd in 1623 als leerjongen bij het Utrechtse Goudsmedengilde ingeschreven.[37]) Het meesterschap bleef echter uit, en, daar hij naar Kramm ons mededeelt in 1642 als schilder in het St. Lukasgilde werd ingeschreven, mag verondersteld worden dat hij zich meer aangetrokken voelde tot en wellicht ook meer aanleg had voor deze branche der beeldende kunsten. Nog in hetzelfde jaar schonk hij aan het St. Jobsgasthuis te Utrecht een schilderij voorstellende een „Landschap met ruïnen." [38]) Na op 23 augustus huwelijkse voorwaarden te hebben gepasseerd [39]), trad hij op 11 september 1641 voor schepenen in den echt met Hester Gerbrants Valck. Op 14 juni 1642 passeerden de echtelieden - hij als „*constschilder*" - een wederkerig testament.[40]) In een nieuw testament, dat de echtelieden in 1646 passeerden, alsmede in een akte, waarbij aan hen een huis aan de oostzijde van de Oudegracht tussen de Smee- en Reguliersbrug wordt overgedragen, staat hij als „*wijncoper*" vermeld.[41]) In 1649 komt hij zelfs voor als „*brandewijn vercoper.*" [42]) Hij overleed in 1652 (aangebracht 28 juni) als „*constrijck schilder aan de Smeebrug, nalatende sijn huysfrouw mit echte onmundige kinderen.*" In de Geertekerk werd hij begraven. Ondanks zijn verschillende beroepen schijnt hij niet veel succes in zaken te hebben gehad. Wij vernemen tenminste, dat op 11 februari 1653 de pandverkopers zich vervoegden „*ten huyse van de weduwe van Pauwels van Vianen, daer het Coffer uyt hangt*" (thans Oudegracht Oz. tussen de Smee- en Weesbrug nr. 284), om op verzoek van de pachters van de „*gebrande wijnen en wateren*" wegens „*seeckere restantcedulle*" beslag te leggen op „*de meubile goederen van de voorn. weduwe aldaar berustende, mitsgaders aen de voors. huysinge, omme daer aen ten behoeve van de gemelte pachters te verhalen d'somme in de voors. restancedulle geroert met de costen van executie.*" [43]) Toen zijn weduwe dan ook na herhaalde oproep niet ter Momboirka-

36) Register van de besoignes op de Momboirkamer, 30 sept. 1625. *(Catalobus van het Archief der stad,* 2e afd. nr. 1385).
37) „Leerjongens-boeck van het Goudsmedengild". *(Catalogus van de bij het Stadsarchief bewaarde archieven,* dl. I nr. 131).
38) S. Muller Fz., *Schildersvereenigingen te Utrecht,* Utrecht 1881, blz. 134.
39) Notaris Gerrit van Waey, 23 augustus 1641, dl. c. 2.
40) Notaris Gerrit Houtman, 14 juni 1642, fol. 74 vs.
41) idem, 27 februari 1646, fol. 11. - Register van transporten en plechten der stad, 17 febr. 1646, blz. 37.
42) Minuten van alderley acten, 20 maart 1649. *(Catalogus van het archief der stad,* 2e afd. nr. 3256).
43) idem, 11 februari 1653.

mer verscheen om de voogdij over haar onmondige kinderen te regelen, kon de deurwaarder aan Gecommitteerden slechts mededelen *„dat sij weduwe was gefailleert."* [44])

Christiaan van Vianen

Deze was de enige zoon uit het in 1598 gesloten tweede huwelijk van Adam van Vianen en Catharina van Wapenvelt. In 1616 werd hij als leerjongen (hoogstwaarschijnlijk bij zijn vader) en in 1628 als meester bij het Utrechtse Goudsmedengilde ingeschreven. Op 16 augustus 1628 trad hij voor schepenen in het huwelijk met Aeltgen (Alidt) dochter van Christiaan van Hardincxveldt en Heylwich van der Zande. Een jaar later passeerden de echtelieden een mutueel testament.[45]) Al vrij spoedig voerde hij een belangrijke opdracht van het Stadsbestuur uit. In de vergadering van de Vroedschap van 4 augustus 1628 werden *„twee Silvere Wijnflessen"* getoond *„yder van vier kannen, zeer aerdich ende geestich bij Christiaen za: Adam van Vianens zoone gemaect ende overtogen met twee constige custodiën van leer, met blauw gevoedert"*, welke voor stadsrekening waren vervaardigd om er prins Frederik Hendrik *„als in zijn heer broeders L*[offelijker] *M*[emorie] *plaetse gesuccedeerde Stadthouder"* mede te vereren. Voor het aanbieden van dit geschenk werd aangewezen *„de Heer Advocaet Vianen"*, met wie mogelijk Christiaan's stiefbroeder Mr. Johan Adamsz. van Vianen, de latere Raad van de graaf van Culemborg, bedoeld kan zijn.[46])
Volgens Frederiks trad Christiaan in 1635 in dienst van koning Karel I van Engeland. In 1637 is *„der constrijcken zilverdrijver, wercker ende dienaar van Zijn Mat. in Engelandt"* echter weer terug in Utrecht. Op 3 augustus van dit jaar tenminste gaat hij met de ouders van Reynier Verschuer een overeenkomst aan om deze voor de eerstvolgende acht jaren als leerling in dienst te nemen.[47]) In september 1638 was hij nog of andermaal in Utrecht. Kennelijk stond hij op 't punt weer naar Engeland te vertrekken, hij machtigt tenminste als *„woenende in Londen in Westminster, jegenwoordich binnen deser stadt"* zijn huisvrouw Aeltgen tijdens zijn afwezigheid de zaken voor hem waar te nemen. Daar hij niet in staat was gedurende zijn verblijf in het buitenland de momboirschap over de onmondige kinderen van zijn overleden zuster Elizabeth naar behoren waar te nemen verzocht hij een ander hier voor in zijn plaats te stellen.[48])
In 1645 wordt hij vermeld als wonende *„op den huyse van Schonauwen in desen gestichte."* Dit blijkt uit een op 12 dec. 1645 gepasseerde akte, waarbij verschillende personen verklaren, dat aan hem uit de boedel van zijn schoonmoeder, Heylwich van de Sande, was toegewezen een rentebrief groot *f* 600,— tot laste van de stad Rotterdam, waarvan Dirckgen van Hardincxfelt *„de wijle hij wtlandich is geweest"* verscheidene malen de rente heeft

44) Register van de besoignes op de Momboirkamer, 16 februari 1655.
45) Notaris Nicolaes Verduyn, 5 juni 1629, fol. 169.
46) Resolutien van de Vroedschap, 4 augustus 1628, fol. 177 vs.
47) Notaris Willem van Galen, 3 augustus 1637, blz. 118.
48) idem, 1 september 1638, fol. 132 en 25 september 1638, fol. 161.

geïnd.[49]) Zijn verblijf te Utrecht tussen 1647 en 1650 blijkt uit de herhaaldelijk door hem in deze periode voor het gerecht der stad gepasseerde akten.[50]) Verder transporteerde hij in 1651 door middel van een notariële akte een rentebrief aan zijn zuster Maria.[51]) In januari 1652 werd aan de *„wijncooper"* Christiaan van Vianen een huis aan de oostzijde van de Oudmunstertrans getransporteerd [52]), dat blijkbaar door de nieuwe eigenaar onmiddellijk als herberg werd ingericht. In juni van dit jaar compareerden namelijk *„ten huyse van den onders. Christiaen van Vianen, herbergier in Engellant in de Oudmunsters trans"* de crediteuren van Johan van Vianen van Jaersvelt ten einde de oud-procureur Floris van Ewijck te machtigen de goederen van voorn. Van Vianen, als curator te administreren. De akte, die ten overstaan van notaris Van Snelderweert werd gepasseerd, werd medeondertekend door Christiaan van Vianen, welke handtekening volkomen gelijk is aan die van de zilversmid.[53])
In november 1660 verklaarde hij *„dat alhoewel hij zich metterwoon sall begeven in Engelant ende aldaer voor eenigen tijt verblijven, dat hij desniettegenstaande van meninge is sijn borgerschap ende borgerrecht, mitsgaders inwoonderschap alhier te behouden."* Hij koos daartoe domicilie ten huize van Peter Verblackt *„sijnen swager"* (lees: schoonzoon).[54]) Kort voor zijn vertrek sloot de *„oud dienaaer ende silverdrijver van Sijn ende Haer Koninklycke Majesteit van Groot Britanniën"* nog een zeer uitvoerig *„contract van societeyt ende gemeenschap voor den tyt van thien jaren aan den anderen ingaende date deses"* met *„Sr. Michiel de Bruyn van Berendrecht, mr. silverdrijver ende borger binnen Utrecht."* [55])
Uit een testament van zijn zuster Maria blijkt, dat Christiaan nog in maart 1667 leefde. Daarin bepaalde zij o.m., dat van de rente van een aan haar nicht en neven Van der Eem gelegateerde som van *f* 500,— jaarlijks een bedrag van *f* 25,— moest worden overgemaakt aan haar broeder Christiaan *„alsoo sij comparante hem tselve tot sijn alimentatie ende onderhoudt is maeckende . . ."* [56]) Aangezien in haar testament van januari 1671 [57]) over deze bepaling niet meer wordt gesproken, mag worden aangenomen, dat Christiaan van Vianen tussen 11 maart 1667 en 1671 is overleden, vermoedelijk te Londen. In de Utrechtse overlijdensregisters is naar zijn inschrijving te vergeefs gezocht.
Zijn zoon Adam is de door Kramm als Adam III aangemerkte. Op 14 november 1649 werd deze door de Staten van Utrecht tot landmeter aangesteld aangezien hij *„de konst van Geometrie geëxerceert hadde ende daerin-*

49) Notaris Cornelis van Vechten, 12 december 1645.
50) Zie hieromtrent o.a. Register van transporten en plechten, 24 juni 1647, blz. 196, 20 december 1649, blz. 651 en 27 april 1650, blz. 203.
51) Notaris Bernt Terbeeck van Coesfelt, 6 mei 1651.
52) Register van transporten en plechten, 27 januari 1652, blz. 54.
53) Notaris Johan van Snelderweert, 19 juni 1652.
54) Minuten van alderley acten, 2 nov. 1660.
55) Notaris Johan van Snelderweert, 12 nov. 1660.
56) Notaris Cornelis van Schuylenborch, 31 maart 1667.
57) idem 8 januari 1671, fol. 115.

OVERZICHT VAN HET ZILVERSMEDENGESLACHT VAN VIANEN

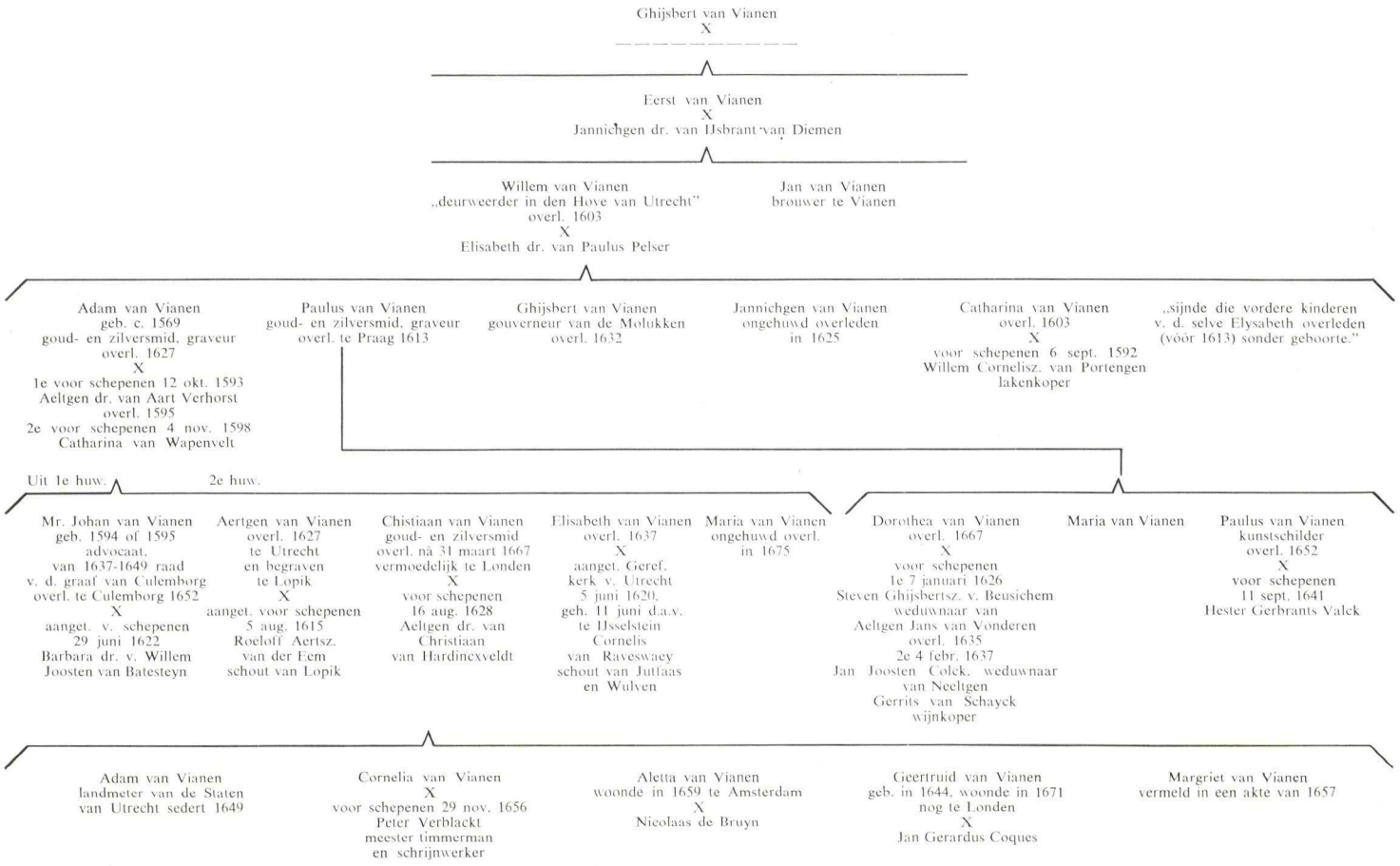

ne wel ervaren was." [58]) Enkele van zijn kaarten berusten nog in het Archief van het Gereformeerd Burgerweeshuis. Hij is ook de man die in 1651 van de Vroedschap toestemming verkreeg om van de thans in het Centraal Museum berustende koperen plaat met de door zijn grootvader in 1598 gegraveerde plattegrond van Utrecht nieuwe afdrukken te maken.[59])

Uit het huwelijk van Christiaen werden nog vier dochters geboren, die allen vermeld worden in een schepenakte van 1657.[60]) Het zijn: Cornelia van Vianen, gehuwd 29 nov. 1656 voor schepenen met de „*meester timmerman ende schrijnwerker*" Peter Verblackt; Aletta van Vianen, die gehuwd was met Nicolaas de Bruyn en in 1659 te Amsterdam woonde [61]); Geertruid van Vianen, geboren in 1644 [62]),gehuwd met Jan Gearardus Coques en in 1671 woonachtig te Londen [63]); tenslotte Margriet van Vianen, die alleen vermeld wordt in de bovengenoemde schepenakte van 1657.

58) Register van acten, commissiën en instructiën van de Staten van Utrecht. - (Achief Staten van Utrecht, nr. 349, dl. 26, blz. 311).
59) Resolutiën van de Vroedschap, 22 december 1651.
60) Register van transporten en plechten, 28 augustus 1657, blz. 291.
61) Notaris Johan van Snelderweert, 23 maart 1659.
62) Vgl. hieromtrent een afschrift van een rekest aan de Vroedschap van 6 juli 1663 in nr. 1391 van de Catalogus van het Stadsarchief, 2e afdeling.
63) Dit blijkt uit een marginale aantekening dd. 16 mei 1671 bij een acte van 24 juni 1647 in de registers van transporten en plechten der stad.